רשימת קריאה מומלצת של ספרים בנושא מודיעין לאומי

עופר בוטרמן[1]

הקדמה

כשלונה של קהילת המודיעין הישראלית בשבעה באוקטובר 2023 המחיש באופן חד את הצורך בהעמקת המקצועיות המודיעינית: ביסוס תשתית של ידע היסטורי ותאורטי על עולם המודיעין, חידוד החשיבה הביקורתית, שיפור מתודולוגיות המחקר וההערכה, הבנת המורכבות ביחסי המודיעין והקבלניים, פיתוח רגישות לדינמיקות מורכבות, לתפיסות ולהפתעות, ומודעות לשינויים בעולם המודיעין ובסביבה האסטרטגית, הטכנולוגית והאופרטיבית המשפיעה עליו.

רשימת הקריאה שלפנינכם נועדה לשמש כלי לפיתוח מקצועי של אנשי המודיעין בישראל – חוקרים, אוספים, אנשי מבצעים ומנהלים כאחד. היא גם יכולה לשמש כרשימת קריאה בסיסית לאלו השואפים להתפתח כחוקרים אקדמיים בלימודי המודיעין. הרשימה כוללת ספרות מגוונת, קלאסית ועכשווית, מהארץ ומהעולם, המיוחסים הן בהיבטים ליבתיים של עבודת המודיעין – התרעה, הערכה, יחסי מודיעין-מדיניות, מבצעי מודיעין – והן בנושאים חוצי-תחומים כמו קוגניציה, אתיקה, חדשנות טכנולוגית ותרבות אסטרטגית. הרשימה נבנתה מתוך כוונה לאפשר העשרה רב-תחומית, לעודד חשיבה ביקורתית ולתרום לפיתוחם המקצועי של אנשי מודיעין ושל חוקרים אקדמיים של מודיעין.

📘 ספרי חובה

- הויר, ריצ'רד הבן. *הפסיכולוגיה של המחקר המודיעיני*. תל אביב: מערכות, 2005.
- לניר, צבי. *ההפתעה הבסיסית: מודיעין במשבר*. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1983.
- Andrew, Christopher, Richard J. Aldrich, and Wesley K. Wark, eds. *Secret Intelligence: A Reader*. 2nd ed. London: Routledge, 2020.
- Betts, Richard K. *Surprise Attack: Lessons for Defense Planning*. Brookings Institution Press, 1982.
- Betts, Richard K., and Thomas G. Mahnken, eds. *Paradoxes of Strategic Intelligence: Essays in Honor of Michael I. Handel*. London: Frank Cass, 2003.
- Lowenthal, Mark M. *Intelligence: From Secrets to Policy*.8th ed. CQ Press, 2019.
- Johnson, Loch K., ed. *Handbook of Intelligence Studies*. London: Routledge, 2006.
- Johnson, Loch K., ed. *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. New York: Oxford University Press, 2010.
- Zegart, Amy B. *Spies, Lies, and Algorithms: The History and Future of American Intelligence*. Princeton University Press, 2022.

🧠 חשיבה לא ליניארית

- טאלב, נסים ניקולאס. *הברבור השחור: השפעתו המטלטלת של הבלתי צפוי על הכלכלה והחיים*. אור יהודה: דביר, 2009.
- Gladwell, Malcolm. *The Tipping Point: How Little Things Can Make a Big Difference*. Little, Brown, 2000.
- Moore, David T. *Sensemaking: A Structure for an Intelligence Revolution*. National Defense Intelligence College, 2011.
- Perrow, Charles. *Normal Accidents: Living with High-Risk Technologies*. Princeton: Princeton University Press, 1999.

📊 הערכת מודיעין

- בן ישראל, יצחק. *דיאלוגים על מדע ומודיעין*. תל אביב: מערכות, 1989.
- הויר, ריצ'רד הבן. *הפסיכולוגיה של המחקר המודיעיני*. תל אביב: מערכות, 2005.
- טטלוק, פיליפ א'. וגרדנר, דן. *תחזיות על: המדע שמאחורי אמנות הניבוי*. חבל מודיעין: כנרת זמורה ביתן ואלכסון, 2017.
- George, Roger Z., and Bruce, James B., eds. *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. Georgetown University Press, 2008.
- Heuer, Richards J. Jr., and Pherson, Randolph H. *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*. CQ Press, 2010.
- Matthias, Willard C. *America's Strategic Blunders: Intelligence Analysis and National Security, 1936–1991*. University Park: Penn State University Press, 2001.
- Pherson, Katherine, and Pherson Randolph, *Critical Thinking for Strategic Intelligence*, CQ Press, 2016.

⚠️ התרעה, הפתעות ומתקפות פתע

- בר-יוסף, אורי. *הצופה שנרדם: הפתעת מלחמת יום הכיפורים ומקורותיה*. אור יהודה: זמורה-ביתן, 2013.
- בר-יוסף אורי, *מתקפת פתע: מודיעין ומנהיגות במבחן העליון*. חבל מודיעין: דביר , 2019.
- ברנע, אבנר. *את זאת לא צפינו: ניתוח השוואתי של כישלונות מודיעיניים בתחום הלאומי ובתחום העסקי*. תל אביב: רסלינג, 2018.
- ויילי, בארטון. *מלת הקוד ברברוסה*. תל אביב: מערכות, 1980.
- וולסטטר, ורברטה. *פרל הארבור: התרעה והתלהטה*. מושב בן שמן: מודן הוצאה לאור, 2023.
- לניר, צבי. *ההפתעה הבסיסית: מודיעין במשבר*. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1983.
- קם, אפרים. *מתקפת פתע*. תל אביב: משרד הביטחון והוצאה לאור והמרכז למחקרים אסטרטגיים ע"ש יפה, 1990.
- Bar-Joseph, Uri and McDermont Rose, *Intelligence Success and Failure*, Oxford University Press, 2017.
- Betts, Richard K. *Surprise Attack: Lessons for Defense Planning*. Brookings Institution Press, 1982.
- Dahl, Erik J. *Intelligence and Surprise Attack: Failure and Success from Pearl Harbor to 9/11 and Beyond*. Georgetown University Press, 2013.
- Glantz, David M. *Soviet Military Deception in the Second World War*. London: Frank Cass, 1989.
- Holt, Thaddeus. *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War*. New York: Scribner, 2004.
- Jones, Milo L., and Philippe Silberzahn. *Constructing Cassandra: Reframing Intelligence Failure at the CIA, 1947–2001*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2013.
- Latimer, Jon. *Deception in War*. 2nd ed. London: Thistle Publishing, 2015.
- Posner, Richard A. *Preventing Surprise Attacks: Intelligence Reform in the Wake of 9/11*. Rowman & Littlefield, 2005.

🧭 יחסי מודיעין ומדיניות

- האוניברסיטה המשודרת. *המודיעין והקבלנים*. תל אביב: משרד הביטחון, 2004.
- פרקש, אהרן ואבני, ודב תמרי. *שאך נדע?: מודיעין מבעבוע מרתיחות*. תל אביב: ספרי עלייית הגג / ידיעות ספרים , 2011.
- Aldrich, Richard J., and Cormac, Rory. *The Black Door: Spies, Secret Intelligence and British Prime Ministers*. William Collins, 2016.
- Betts, Richard K. *Enemies of Intelligence: Knowledge and Power in American National Security*. Columbia University Press, 2007.
- Rovner, Joshua. *Fixing the Facts: National Security and the Politics of Intelligence*. Cornell University Press, 2011.
- Yarhi-Milo, Keren. *Knowing the Adversary: Leaders, Intelligence, and Assessment of Intentions in International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014.

⚖️ אתיקה ופיקוח

- Johnson, Loch K. *Spy Watching: Intelligence Accountability in the United States*. Oxford University Press, 2018.
- Omand, David, and Phythian, Mark. *Principled Spying: The Ethics of Secret Intelligence*. Oxford University Press, 2018.
- Olson, James M. *Fair Play: The Moral Dilemmas of Spying*. Potomac Books, 2006.

מודיעין ישראלי 🇮🇱

- אבן, שמואל, וגרניק, עמוס. *קהילת המודיעין הישראלית לאן?: ניתוח, מגמות והמלצות*. תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2009.
- אבן, שמואל, וסימן-טוב, דודי (עורכים). *אתגרי קהילת המודיעין הישראלית*. תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2017.
- ברון, איתי. *המחקר המודיעיני: ניירות המציאות בעידן של תמורות משניים - מהדורה מעודכנת*. המרכז למורשת המודיעין, 2021
- הרכבי, יהושפט. *המודיעין כמוסד ממלכתי*. תל אביב: מערכות והמרכז למורשת המודיעין, 2015.
- סימן-טוב, דודי, והרשקוביץ, שי. *אמלץ יועצ לאוז: העשור הראשון לאגף המודיעין בצה"ל*. משרד הביטחון, 2013.
- עופר, צבי וקובר אבי (עורכים). *מודיעין וביטחון לאומי*. תל אביב: מערכות, 1987.
- פינקל, מאיר. *במציאות מורכבת ומשתנה*. תל אביב: משרד הביטחון, 2024.
- שטרנברג, דוד, סימן-טוב, דודי, ומצא, דורון. *פרקליט השטן: מסע בנבכי הביקורת המודיעינית הישראלית*. המרכז למורשת המודיעין, 2023.
- Dan Raviv & Yossi Melman, *Every Spy a Prince: The Complete History of Israel's Intelligence Community*. Houghton Mifflin, 1990.
- Ronen Bergman. *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations* New York: Random House, 2018
- Shapira, Itai. *Israeli National Intelligence Culture: Problem-Solving, Exceptionalism, and Pragmatism*. Routledge, 2024.

🌍 מודיעין ברחבי העולם

- Andrew, Christopher, and Mitrokhin, Vasili. *The Sword and the Shield: The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*. Basic Books, 1999.
- Goodman, Michael S. *The Official History of the Joint Intelligence Committee: Volume I: From the Approach of the Second World War to the Suez Crisis*. London: Routledge, 2014.
- Mattis, Peter, and Brazil, Matthew. *Chinese Communist Espionage: An Intelligence Primer*. Naval Institute Press, 2019.
- Omand, David. *Securing the State*. London, Hurst and Company, 2010.
- Richelson, Jeffrey T. *The U.S. Intelligence Community*.7th ed, Routledge, 2015.
- Sawyer, Ralph D. *The Tao of Spycraft: Intelligence Theory and Practice in Traditional China*. Basic Books, 2004.
- Treverton, Gregory F. *Intelligence for an Age of Terror*. New York: Cambridge University Press, 2009.

🕰️ היסטוריה ומבצעים

- ג'ונס, ר.ו. *מלחמת סודות ביותר: המודיעין המדעי הבריטי 1945-1939*. תל אביב, מערכות, 1984.
- ויינר, טים. *מורשת של אפר: היסטוריה של סוכנות הביון האמריקאית CIA*. תל אביב: רסלינג, 2009.
- מקנטייר, בן. *המרגל והבונד: פרשת הריגול הגדולה ביותר של המלחמה הקרה*. פתח תקווה, תכלת, 2019.
- Andrew, Christopher. *The Secret World: A History of Intelligence*. Penguin, 2018.
- Coll, Steve. *Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and Bin Laden, From The Soviet Invasion To September 10, 2001*. Penguin, 2004.
- Hughes-Wilson, John. *Military Intelligence Blunders and Cover-Ups*. Constable & Robinson, 2004.
- Kahn, David. *The Codebreakers: The Comprehensive History of Secret Communication from Ancient Times to the Internet*. Scribner, 1996.
- Prunckun, Hank. *Counter-intelligence: Theory and Practice*. Rowman & Littlefield Publishers, 2019.

🔮 עתיד המודיעין:

- Chesney, Robert, and Max Smeets, eds. *Deter, Disrupt, or Deceive: Assessing Cyber Conflict as an Intelligence Contest*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2023.
- Hershkovitz, Shay. *The Future of National Intelligence: How Emerging Technologies Reshape Intelligence Communities*. Rowman & Littlefield, 2022.
- Rid, Thomas. *Cyber War Will Not Take Place*. Oxford University Press, 2013.
- Zegart, Amy B. *Spies, Lies, and Algorithms: The History and Future of American Intelligence*. Princeton University Press, 2022.

[1] אל"מ (מיל') ד"ר עופר בוטרמן הוא עמית מחקר בכיר במכון למחקר המתודולוגיה של המודיעין. הרשימה נבנתה בסיועם של פרופסור (אמריטוס) אורי בר יוסף, ד"ר אבנר ברנע, ד"ר איתי שפירא, דוד סימן טוב, ד"ר שי הרשקוביץ, נועם אלון.